

**ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ
ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ**

*Методичні матеріали
для здобувачів вищої освіти
за спеціальностями 221 «Стоматологія» та 222 «Медицина»
другого магістерського рівня вищої освіти
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»*

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

**ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ
ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ**

*Методичні матеріали
для здобувачів вищої освіти
за спеціальностями 221 «Стоматологія» та 222 «Медицина»
другого магістерського рівня вищої освіти
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»*

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 3 від 30.01.2025.

**Харків
ХНМУ
2025**

Основоположні засади законодавчого забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я України : метод. матеріали для здобувачів вищої освіти за спеціальностями 221 «Стоматологія та 222 «Медицина» другого магістерського рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» / упоряд. О. В. Дунаєв, В. В. Капустник, О. І. Кривенко, П. О. Леонтєв. Харків : ХНМУ, 2025. 28 с.

Упорядники   О. В. Дунаєв
                      В. В. Капустник
                      О. І. Кривенко
                      П. О. Леонтєв

Вступ

В умовах сьогодення все більшої актуальності набувають питання щодо законодавчого забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я. Однією з обставин, яка свідчить про цей факт, є зменшення середньої тривалості життя та збільшення показників захворюваності та смертності в Україні, що в свою чергу значною мірою пов'язано із недосконалим станом вітчизняної медицини. У той же час досвід провідних країн світу говорить нам, що одним із факторів, який визначає якість та ефективність функціонування охорони здоров'я, є саме її належне законодавче забезпечення.

Юриспруденція взагалі дуже тісно пов'язана саме з медичною діяльністю, адже будь-яка юридична галузь (конституційне право, цивільне, сімейне, адміністративне, кримінальне, господарське, екологічне тощо) тією чи іншою мірою регулює медичні правовідносини через законодавчі норми. Кожного року саме пацієнти стають все більш обізнаними у своїх правах та обов'язках, однак, на жаль, не можна стверджувати про таку ж тенденцію з боку медичних працівників. Саме тому занурення у сферу правового регулювання системи охорони здоров'я потрібно починати з основоположних засад щодо законодавчого забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до статті 8 Конституції України саме Конституція має найвищу юридичну силу як загалом у нашій державі, так і в системі охорони здоров'я. Всі інші закони та нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Окреме місце серед основоположних засад щодо законодавчого забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я належить питанню міжнародно-правових стандартів у сфері охорони здоров'я України. Розглядати його потрібно зі статті 9 Конституції України, де зазначено, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Однак також слід підкреслити істотне доповнення вітчизняного права України частиною другою цієї ж статті про те, що «укладення договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». У той же час, стаття 2 (міжнародні договори України в галузі охорони здоров'я) закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» конкретизує міжнародні зобов'язання України в сфері законодавства про охорону здоров'я: «якщо в міжнародному договорі, в якому Україна бере участь, встановлено інші правила, відмінні від тих, що передбачені законодавством України про охорону здоров'я, то застосовуються правила міжнародних договорів».

Саме тому методичні матеріали включають основні положення Конституції України стосовно прав людини у галузі охорони здоров'я та основні міжнародно-правові стандарти у галузі охорони здоров'я, зокрема окремі розділи та статті Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Європейської хартії прав пацієнтів, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних документів.

Знання цих фундаментальних положень чинного законодавства України є необхідною складовою у компетентнісному підході до формування особистості медичного працівника і необхідною умовою здійснення професійної медичної діяльності у галузі охорони здоров'я.

Методичні матеріали розроблені кафедрою судової медицини, медичного правознавства ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса Харківського національного медичного університету для здобувачів вищої освіти за спеціальностями 221 «Стоматологія та 222 «Медицина» другого магістерського рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» задля використання при вивченні освітніх компонентів «Медичне право», «Судово-медичні аспекти лікарської діяльності», «Законодавче забезпечення медичної діяльності».

1. Конституція України як основа законодавчого забезпечення медичної діяльності

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція від 01.01.2020 р.
(*Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141*)

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.

Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 48. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

2. Основні джерела міжнародних стандартів щодо прав людини в сфері охорони здоров'я

Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я – це загальні та спеціальні принципи і норми, зафіксовані міжнародно-правовими актами, які визначають зміст і обсяг прав, обов'язків і відповідальності людини в сфері охорони здоров'я і служать юридичними або морально-етичними нормами для національної політики в цій сфері [Міжнародні стандарти забезпечення охорони здоров'я: орієнтири для України / П. В. Іванчов // Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління». 2020. Т. 31. № 6. С. 229–233.]

Основні джерела, які визначають міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я, є документи ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації праці, Ради Європи і Європейського Союзу, Всесвітньої і Європейської медичних асоціацій. У міжнародній площині нормативна база, націлена на забезпечення прав щодо охорони здоров'я та доступу до медичних послуг усього населення планети, базується на низці правових документів та стандартів, які різняться за спеціалізацією. Перелік цих документів не включає усі світові стандарти щодо охорони здоров'я, проте наводить найважливіші права людини, зокрема з точки зору впровадження до національної системи охорони здоров'я. Звісно, не всі наведені стандарти є обов'язковими до впровадження для нашої країни, хоча вони визначають основні засади прав пацієнтів у сфері охорони здоров'я цивілізованих держав. Також слід зазначити, що існують міжнародно-правові стандарти універсального та регіонального рівнів, яким загалом відповідає і національне законодавство України у даній сфері.

2.1. Організація Об'єднаних Націй

2.1.1. Загальна декларація прав людини

Загальна декларація прав людини не належить до міжнародних договорів, але має великий авторитет. Вона відіграла визначальну роль у формуванні сучасного законодавства про права людини: багато її положень фактично повторюються у міжнародних пактах, багато її норм набули статусу звичаєвого міжнародного права, тобто вважаються загальними й незаперечними.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р., документ 995_015, поточна редакція від 10.12.1948

Право на життя, на свободу і на особисту недоторканість:

Стаття 3. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Заборона тортур, або жорсткого, нелюдського, або такого,
що принижує гідність, поводження і покарання:

Стаття 5. Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Рівність усіх людей перед законом:

Стаття 7. Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

Право на ефективне поновлення у правах
компетентними національними судами:

Стаття 8. Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Заборона безпідставного втручання у особисте і сімейне життя:

Стаття 12. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Право на соціальне забезпечення:

Стаття 22. Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

Право на працю:

Стаття 23. 1. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття.

Право на відпочинок та дозвілля:

Стаття 24. Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Право на достатній життєвий рівень:

Стаття 25.

1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

2. Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом.

2.2. Міжнародні договори

Усі основні міжнародні договори про права людини містять положення, які гарантують захист прав людини в сфері охорони здоров'я. Хоча ці договори є обов'язковими тільки для держав, які їх ратифікували, закріплені в них норми мають сильний моральний і політичний вплив навіть на ті країни, які їх не ратифікували. Багато договорів, наприклад, два міжнародних пакти і Конвенція про права дитини (КПД), було схвалено більшістю країн (а КПД – майже усіма країнами).

Договірні органи, які контролюють виконання міжнародних договорів як офіційні джерела тлумачення законодавчих норм, видали численні загальні коментарі. Наприклад, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (КЕСКП) видав Загальний коментар № 14 до ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП), в якому право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я трактується як право людини ухвалювати рішення стосовно власного здоров'я і власного організму.

Усі договірні органи ведуть моніторинг дотримання договорів через розгляд періодичних національних доповідей, що подаються державами, результатом їх вивчення є прикінцеві зауваги. Більшість договірних органів, у тому числі Комітет з прав людини (КПЛ), Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (Комітет ЛВФДЖ), Комітет проти катувань (Комітет ПК), Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД) і Комітет з прав інвалідів (Комітет ПІ), тепер також можуть за певних обставин розглядати індивідуальні скарги, в більшості випадків за умови, що держава ратифікувала відповідний Факультативний протокол до міжнародного договору. В сукупності ці матеріали можуть бути використані для тлумачення міжнародних норм.

2.2.1. Регіональні системи захисту прав людини

Регіональні правозахисні організації відіграють важливу роль у просуванні, відстоюванні та захисті прав людини у певних географічних регіонах. Їхнє існування сприяє зміцненню гарантій дотримання та реалізації прав людини, підкреслюючи при цьому місцеві особливості, такі як спільну регіональну культуру, цінності, звичаї та практику.

Наразі існують три консолідовані регіональні системи захисту прав людини в Європі, Америці та Африці. Всі вони були створені під егідою багатосторонньої організації, до складу якої входять держави-учасниці з цих континентів, а саме: Ради Європи, Організації американських держав та Африканського союзу.

Залежно від кількості ратифікацій, регіональні системи захисту прав людини можуть мати юрисдикцію щодо порушень одного або декількох договорів або конвенцій. Основними договорами в регіональних системах є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини), прийнята в 1950 році, Американська конвенція з прав людини (Американська конвенція), прийнята в 1969 році, та Африканська хартія прав людини і народів (Африканська хартія), прийнята в 1981 році.

Три регіональні системи також включають конкретні договори, за допомогою яких держави-члени можуть взяти на себе ряд зобов'язань щодо насильства проти жінок, а саме: Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), Міжамериканську конвенцію про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок (Конвенція Белен-ду-Пара) та Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці (Протокол Мапуту).

Здебільшого регіональні правозахисні інституції поважають національну юрисдикцію держав: держави несуть основну відповідальність за розслідування, переслідування та відшкодування за порушення прав людини. Функції таких інституцій обмежуються розглядом порушень договорів, скоєних державами-учасницями як суб'єктами міжнародного права.

Кожна система складається з позасудового механізму моніторингу дотримання державами-учасницями відповідних інструментів та судового органу, уповноваженого тлумачити законодавство, надавати комплексну компенсацію постраждалим, і зобов'язувати держави-учасниці виконувати висновки та рекомендації в обов'язковому порядку. Судові та позасудові механізми мають взаємодоповнюючі мандати.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами)

(Європейська конвенція з прав людини)

прийнята Радою Європи 04.11.1950 р.

(документ 995_004, чинний, поточна редакція — від 01.08.2021)

Стаття 2. Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3. Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинування, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 13. Право на ефективний засіб правового захисту

Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 14. Заборона дискримінації

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ **(переглянута)**

(документ 994_062, чинний, поточна редакція від 07.09.2016)

Частина I. Сторони визнають метою своєї політики, яку вони запроваджуватимуть усіма відповідними засобами як національного, так і міжнародного характеру, досягнення умов, за яких можуть ефективно здійснюватися такі права та принципи:

3. Усі працівники мають право на безпечні та здорові умови праці.

11. Кожна людина має право користуватися будь-якими заходами, що дозволяють їй досягти найкращого стану здоров'я, який є можливим.

Стаття 11. Право на охорону здоров'я

З метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого:

- 1) усунути, у міру можливості, причини слабого здоров'я;
- 2) забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я;
- 3) запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам.

Стаття 13. Право на соціальну та медичну допомогу

З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються:

1) забезпечити, щоб будь-якій малозабезпеченій особі, яка неспроможна отримати достатніх коштів своїми власними зусиллями або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги по соціальному забезпеченню, надавалась належна допомога, а у разі захворювання забезпечувався догляд, якого вимагає стан її здоров'я;

2) забезпечити, щоб політичні або соціальні права осіб, які отримують таку допомогу, на цій підставі не обмежувалися;

3) передбачити, що кожна людина може отримувати у відповідних державних чи приватних службах такі поради та персональну допомогу, які можуть бути необхідними для запобігання виникненню особистого або сімейного нужденного становища, для його подолання чи полегшення;

4) застосовувати положення пунктів 1, 2 і 3 цієї статті на засадах рівності між своїми громадянами та громадянами інших Сторін, які на законних підставах перебувають на території їхніх держав, відповідно до своїх зобов'язань за Європейською конвенцією про соціальну та медичну допомогу, яка була підписана у Парижі 11 грудня 1953 року.

Стаття 23. Право осіб похилого віку на соціальний захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист Сторони зобов'язуються, самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями, вживати відповідних заходів або заохочувати відповідні заходи, зокрема, для:

– надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:

a) забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяли б їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;

b) забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;

– надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:

a) забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;

b) забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я;

– забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для престарілих.

2.2.2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, поряд з Загальною декларацією прав людини та Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, є частиною Міжнародного білля про права. Моніторинг виконання Міжнародного пакту про громадянські і політичні права провадить Комітет з прав людини.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р.

(документ 995_043, чинний, поточна редакція – ратифікація від 19.10.1973, підстава – 2148-08)

Заборона дискримінації:

Стаття 2.

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

Право на життя:

Стаття 6.

1. Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Заборона катування чи жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поведіння чи покарання:

Стаття 7. Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведінню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам.

Право на свободу та особисту недоторканість:

Стаття 9.

1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.

Заборона свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя:

Стаття 17.

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємниці його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів:

Стаття 22.

1. Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту прав на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Рівність людей перед законом і судом:

Стаття 26. Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

2.2.3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права

Моніторинг виконання Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права провадить Комітет з економічних, соціальних і культурних прав.

Спеціальний доповідач щодо права на найвищий досяжний рівень здоров'я – це незалежний експерт, якому ООН доручила вивчати способи ефективного дотримання права на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. Спеціальний доповідач відвідує країни з візитами, публікує щорічні доповіді й поглиблено досліджує конкретні питання.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ ПРАВА

прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р.

(документ 995_042, чинний, поточна редакція – ратифікація від 19.10.1973, підстава – 2148-08)

Право на створення і вступ до професійних спілок:

Стаття 8. 1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити:

а) право кожної людини створювати для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів професійні спілки і вступати до них

на свій вибір при єдиній умові додержання правил відповідної організації. Користування зазначеним правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

b) право професійних спілок утворювати національні федерації чи конфедерації і право цих останніх засновувати міжнародні професійні організації або приєднуватися до них;

c) право професійних спілок функціонувати безперешкодно без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

d) право на страйки при умові його здійснення відповідно до законів кожної країни.

Право на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування:

Стаття 9. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування.

Право на достатній життєвий рівень:

Стаття 11.

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживуть належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співробітництва, ґрунтованого на вільній згоді.

Право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я та право на медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби:

Стаття 12.

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для:

a) забезпечення скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини;

b) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості;

c) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними;

d) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби.

2.2.4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

Моніторинг виконання Конвенції провадить Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

(документ 995_207, чинний, поточна редакція від 06.10.1999, підстава – 995_794)

Стаття 12

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї.

2. Поряд з положенням пункту 1 цієї статті держави-сторони забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності та годування.

Стаття 14

2. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських районів та в одержанні переваг від такого розвитку і, зокрема, забезпечують таким жінкам право:

b) на доступ до відповідного медичного обслуговування, включаючи інформацію, консультації та обслуговування з питань планування розміру сім'ї.

2.2.5. Конвенція про права дитини

Виконання Конвенції контролює Комітет з прав дитини. Конвенція про права дитини містить широкий спектр гарантій дотримання громадянських, політичних, економічних і культурних прав.

Конвенція про права дитини

(документ 995_021, чинний, поточна редакція від 16.11.2023)

Право на здоровий розвиток дитини:

Стаття 6

1. Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.

2. Держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

Право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я:

Стаття 24

1. Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я.

2. Держави-учасниці домагаються повного здійснення цього права, зокрема, вживають заходів щодо:

а) зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності;

б) забезпечення надання необхідної медичної допомоги та охорони здоров'я всіх дітей з приділенням першочергової уваги розвитку первинної медико-санітарної допомоги;

в) боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі в межах первинної медико-санітарної допомоги, шляхом, поряд з іншим, застосування легкодоступної технології та надання достатньої кількості поживного продовольства та чистої питної води, беручи до уваги небезпеку і ризик забруднення навколишнього середовища;

г) надання матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди;

е) забезпечення інформацією всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, щодо здоров'я і харчування дітей, переваги грудного годування, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також доступу до освіти та підтримки у використанні цих знань;

ф) розробки превентивних заходів з охорони здоров'я, керівництва для батьків та навчання і послуг з планування сім'ї.

3. Держави-учасниці вживають будь-яких ефективних і необхідних заходів з метою скасування традиційної практики, що негативно впливає на здоров'я дітей.

4. Держави-учасниці зобов'язані сприяти міжнародному співробітництву і розвивати його з метою поступового досягнення повного здійснення права, яке визнається в цій статті. В зв'язку з цим особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку:

Стаття 32

1. Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку

для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

2. Держави-учасниці вживають законодавчі, адміністративні і соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти, з тим щоб забезпечити здійснення цієї статті. З цією метою, керуючись відповідними положеннями інших міжнародних документів, Держави-учасниці, зокрема:

- a) встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу;
- b) визначають необхідні вимоги щодо тривалості робочого дня й умови праці;
- c) передбачають відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті.

2.2.6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації

Моніторинг виконання Конвенції провадить Комітет з ліквідації расової дискримінації.

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (документ 995_105, чинний, поточна редакція від 04.02.1994, підстава – 3936-XII)

Стаття 5. Відповідно до основних зобов'язань, викладених у Статті 2 цієї Конвенції, Держави-учасниці зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, особливо щодо здійснення таких прав:

- e) прав в економічній, соціальній і культурній галузях, зокрема:
- (iv) права на охорону здоров'я, медичну допомогу, соціальне забезпечення і соціальне обслуговування.

2.2.7. Конвенція про права осіб з інвалідністю

Конвенція про права осіб з інвалідністю стосується осіб зі «стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями», її мета «полягає в заохоченні, захисті й забезпеченні повного й рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поважання притаманного їм достоїнства». Конвенція про права осіб з інвалідністю містить широкий спектр гарантій дотримання громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав.

Конвенція про права осіб з інвалідністю

(документ 995_g71, чинний, поточна редакція від 19.06.2023)

Стаття 25. Здоров'я

Держави-учасниці визнають, що особи з інвалідністю мають право на найбільш досяжний рівень здоров'я без дискримінації за ознакою інвалідності. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення доступу осіб з інвалідністю до послуг у сфері охорони здоров'я, які враховують гендерну специфіку, у тому числі до реабілітації за станом здоров'я. Зокрема, держави-учасниці:

а) забезпечують особам з інвалідністю той самий набір, якість і рівень безплатних або недорогих послуг і програм з охорони здоров'я, що й іншим особам, зокрема у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я та за державними програмами охорони здоров'я, що пропонуються населенню;

б) надають послуги у сфері охорони здоров'я, які необхідні особам з інвалідністю безпосередньо з причини їхньої інвалідності, зокрема послуги з ранньої діагностики, а в підхожих випадках – корекції та послуги, покликані звести до мінімуму та запобігти подальшому виникненню інвалідності, зокрема серед дітей і людей похилого віку;

в) організують такі послуги у сфері охорони здоров'я якомога ближче до місць безпосереднього проживання цих людей, зокрема в сільських районах;

г) вимагають, щоб спеціалісти з охорони здоров'я надавали особам з інвалідністю послуги такої самої якості, що й іншим особам, зокрема на підставі вільної та поінформованої згоди через, серед іншого, підвищення обізнаності стосовно прав людини, гідності, самостійності й потреб осіб з інвалідністю за рахунок навчання та прийняття етичних стандартів для державної та приватної охорони здоров'я;

д) забороняють дискримінацію стосовно осіб з інвалідністю під час надання медичного страхування та страхування життя, якщо останнє дозволене національним правом, і передбачають, що воно надається на справедливих і розумних засадах;

е) не допускають дискримінаційної відмови в охороні здоров'я чи послугах у цій галузі чи отриманні продовольчих продуктів або рідин з причини інвалідності.

До інших актуальних для захисту прав пацієнта положень належать такі:

- стаття 5 (рівність і недискримінація);
- статті 6 і 7 (жінки й діти – інваліди);
- стаття 9 (доступність);
- стаття 10 (право на життя);
- стаття 14 (свобода та особиста недоторканність);
- стаття 15 (свобода від катувань і жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання);

- стаття 16 (свобода від експлуатації, насильства та наруги);
- стаття 17 (захист особистої цілісності);
- стаття 19 (самостійний спосіб життя та залучення до місцевої спільноти);
- стаття 21 (свобода висловлення думки та переконань і доступ до інформації);
- стаття 22 (недоторканність приватного життя);
- стаття 26 (абілітація і реабілітація);
- стаття 29 (участь у політичному й суспільному житті).

2.3. Інші міжнародно-правові акти, які не є міжнародними договорами

Низка інших важливих міжнародних документів, схвалених на основі консенсусу, не мають обов'язкової сили міжнародного договору, але мають суттєвий політичний і моральний вплив.

Алма-Атинська декларація.

У декларації ще раз підтверджено, що здоров'я є станом повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не тільки відсутністю хвороб чи фізичних дефектів, і становить одне з фундаментальних прав людини (ст. 1). В декларації наголошується на важливості первинної медико-санітарної допомоги.

Хартія про право на охорону здоров'я.

У хартії розглядаються такі питання, як недоторканність приватного життя й інформована згода.

Лісабонська декларація про права пацієнта.

У декларації, зокрема, висвітлюються питання права на конфіденційність, інформацію та інформовану згоду. Ця Декларація затверджує основні права, які, з погляду медичної спільноти, повинен мати кожний пацієнт:

- право вільно вибрати свого лікаря (пункт «а»);
- право отримувати допомогу від лікаря, який вільний від будь-яких зовнішніх впливів при винесенні своїх клінічних або етичних рішень (пункт «б»);
- право пацієнта погодитися або відкинути лікування після отримання адекватної інформації (пункт «в»);
- право очікувати, що його лікар поважатиме конфіденційний характер медичних і особистих відомостей про нього (пункт «г»);
- право померти з гідністю (пункт «д»);
- право прийняти або відхилити духовну і моральну підтримку, включаючи допомогу священнослужителя відповідної конфесії (пункт «е»).

Також у декларації, зокрема, висвітлюються питання права на конфіденційність, інформацію та інформовану згоду.

Декларація про медичну допомогу, орієнтовану на пацієнта.

Декларацію опубліковано МАОП у межах діяльності Альянсу з відстоювання прав пацієнтів на міжнародному рівні й посиленні ролі пацієнтів у визначенні відповідних аспектів політики у сфері охорони здоров'я для того, аби впливати на міжнародні, регіональні й національні програми й політику в цій галузі. У документі проголошено п'ять принципів:

- повага: пацієнти й особи, які надають їм медичну допомогу, користуються фундаментальним правом на охорону здоров'я, яке орієнтоване на пацієнтів і є таким, що гарантує їхні унікальні потреби, переваги та цінності, а також їхню самостійність і незалежність.

- вибір і розширення можливостей: пацієнти мають право й обов'язок, у міру своїх здібностей і переваг, брати участь як партнери в ухваленні рішень, що стосуються сфери охорони здоров'я, й таких, що впливають на їхнє життя. Для цього необхідна система медичного обслуговування, яка реагує на потреби пацієнтів і забезпечує адекватний вибір варіантів лікування захворювань, що відповідає цим потребам, а також заохочення й підтримка пацієнтів та осіб, що надають допомогу пацієнтам, задля досягнення якомога вищої якості життя. Організації пацієнтів повинні мати можливість відігравати провідну роль у підтримці пацієнтів та їхніх сімей задля здійснення їхнього права на інформований вибір медичного втручання.

- участь пацієнтів у формуванні політики у сфері охорони здоров'я: пацієнти й організації пацієнтів повинні мати можливість взяти на себе частину відповідальності за формування політики в сфері охорони здоров'я через реальну та заохочувану участь на всіх рівнях і на всіх етапах ухвалення рішень, щоб у таких рішеннях на чільне місце було поставлено інтереси пацієнта. Вони не повинні обмежуватися політикою у сфері охорони здоров'я, а мають включати в себе, наприклад, соціальну політику, яка в підсумку матиме вплив на життя пацієнтів.

- доступність і підтримка: пацієнтам повинна бути доступною необхідна медична допомога, під якою розуміються безпечні, якісні й адекватні послуги, види лікування, профілактики та медичної просвіти. Необхідно забезпечити всім пацієнтам доступність послуг незалежно від їхнього стану й соціально-економічного статусу. Щоб пацієнт міг досягнути максимально доступної якості життя, медичне обслуговування повинно задовольняти емоційні вимоги пацієнтів і враховувати немедичні такі фактори, як освіта, зайнятість і сімейні проблеми, які впливають на вибір пацієнтом медичних послуг і на організацію таких послуг.

- інформування: достовірна, своєчасна й повна інформація необхідна для того, щоб пацієнти та особи, які надають медичну допомогу, могли ухвалювати інформовані рішення про лікування й про те, як жити з цим захворюванням. Інформацію необхідно надавати в доступній формі відповідно до принципів медичної деонтології та з урахуванням стану здоров'я, мови, віку, інтелекту, здібностей і культури пацієнта.

Джакартська декларація про провідну роль зміцнення здоров'я у XXI столітті.

Декларація є підсумковим документом Четвертої міжнародної конференції з питань охорони здоров'я. У ній зазначено низку пріоритетів у галузі охорони здоров'я у XXI ст., включаючи соціальну відповідальність, збільшення обсягу інвестицій, забезпечення стабільної інфраструктури й розширення можливостей кожного відстоювати свої права й інтереси.

Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби N 130:

Право осіб, що підлягають забезпеченню, відповідно до встановлених умов, на надання медичної допомоги лікувального або профілактичного характеру:

***Стаття 8.** Кожний член Організації гарантує особам, що підлягають забезпеченню, відповідно до встановлених умов надання медичної допомоги лікувального або профілактичного характеру у випадку, передбаченому в пункті «а» статті 7.*

Право при зверненні за медичною допомогою на збереження, відновлення або покращання здоров'я особи, що підлягає забезпеченню, а також його працездатності й здатності задовольняти свої особисті потреби:

***Стаття 9** Медична допомога, передбачена статтею 8, надається з метою збереження, відновлення або покращання здоров'я особи, що підлягає забезпеченню, а також його працездатності й здатності задовольняти свої особисті потреби.*

Право на отримання у випадку хвороби:

***Стаття 14.** Якщо заява, подана відповідно до статті 2, є чинною, то медична допомога, передбачена статтею 8, включає щонайменше:*

а) загальну лікарську допомогу, включаючи по можливості відвідання вдома;

б) допомогу, що надається спеціалістами стаціонарним або амбулаторним хворим, і, наскільки це можливо, таку допомогу спеціалістів, яка надається поза лікарнями;

в) видачу необхідних медикаментів за рецептом лікаря або іншого кваліфікованого спеціаліста;

д) госпіталізацію у разі необхідності.

Європейська хартія прав пацієнтів, розроблена Активною громадською мережею у співпраці з громадськими організаціями з 12 різних країн ЄС у листопаді 2002 року.

1. Право на профілактичні заходи. Кожна особа має право на профілактичні заходи з метою попередження розвитку захворювання.

2. Права на доступність допомоги. Кожна особа має право на отримання доступної медичної допомоги, яка гарантовано надається кожному, без будь-якої дискримінації за матеріальним станом, місцем проживання, хворобою чи часом звертання по допомогу.

3. Право на отримання інформації. Кожна особа має право на отримання повного обсягу інформації стосовно стану здоров'я, медичної допомоги, в тому числі медичного втручання, можливостей і умов використання результатів медичної допомоги та усіх доступних сучасних технологій.

4. Право на інформовано згоду. Кожна особа має право отримувати повну інформацію, яка забезпечить їй можливість брати активну участь у прийнятті рішень щодо медичного втручання та/або участі у наукових дослідженнях.

5. Право вибору. Кожна особа має право вільного вибору методів профілактики, діагностики та реабілітації на основі адекватної інформації.

6. Право на конфіденційність. Кожна особа має право на конфіденційність особистої інформації, включаючи інформацію про стан здоров'я, медичний огляд чи обстеження, їх результати, інтимну і сімейну сторону життя, а також право на захист приватності під час проходження діагностичних, лікувальних чи реабілітаційних процедур.

7. Право на повагу до часу пацієнта. Кожна особа має право на швидке отримання своєчасної медичної допомоги протягом необхідного періоду. Це право стосується будь-якої фази лікування.

8. Право на допомогу, яка відповідає прийнятим стандартам якості. Кожна особа має право на отримання якісної медичної допомоги, яка відповідає затвердженим стандартам.

9. Право на безпеку. Кожна особа має право захисту від шкоди, яка може бути їй заподіяна через неякісне функціонування системи надання медичної допомоги, злочинну недбалість чи лікарську помилку, та має право на отримання медичної допомоги, що відповідає стандартам високого ступеня безпеки.

10. Право на використання сучасних технологій. Кожна особа, незалежно від її матеріального стану, має право на доступність медичної допомоги, включаючи діагностичні і лікувальні процедури та лікарські засоби, що відповідають міжнародним стандартам.

11. Право на усунення надмірного болю. Кожна особа має право на максимально можливе усунення болю на будь-якій стадії лікування.

12. Право на індивідуалізоване лікування. Кожна особа має право на проведення діагностичних та лікувальних процедур, які якнайбільше відповідають її особистим потребам.

13. Право на скаргу. Кожна особа має право скаржитися на завдані їй страждання і збитки та право отримати відповідь чи іншу відповідну реакцію.

14. Право на отримання відшкодування завданої шкоди. Кожна особа має право на отримання відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди, завданої у зв'язку з взаємодією з системою охорони здоров'я, зокрема з наданням медичної допомоги, протягом розумного строку.

Хартія про право на охорону здоров'я. У хартії розглядаються такі питання, як недоторканність приватного життя й інформована згода.

- Венеціанська декларація стосовно невиліковних захворювань.
- Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я.
- Декларації Європейської комісії з прав пацієнтів про політику в сфері забезпечення прав пацієнта в Європі.
- Декларація ВООЗ про політику в галузі дотримання прав пацієнта в Європі.
- Декларація Організації Об'єднаних Націй про клонування людини.
- Декларація прав людини і особистої свободи медичних працівників.
- Декларація про евтаназію.
- Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі.
- Декларація стосовно незалежності і професійної свободи лікаря.
- Декларація стосовно прав людини і особистої свободи медичних працівників.
- Декларація стосовно трансплантації людських органів.
- Договір про функціонування ЄС.
- Додатковий протокол до Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування досягнень біології та медицини, стосовно заборони клонування людських істот (ETS N 168).
- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
- Європейська конвенція про права людини та біомедицину.
- Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу.
- Європейська угода про обмін лікувальними субстанціями людського походження.
- Європейський кодекс соціального забезпечення(переглянутий).
- Женевська декларація.
- Загальна декларація про геном та права людини.
- Конвенція ООН про права дитини.
- Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини.
- Конвенція про права людини та біомедицину.
- Копенгагенська декларація ООН.
- Лісабонський договір ЄС.
- Люблянська хартія з реформування охорони здоров'я.
- Міжнародний кодекс медичної етики.
- Положення про захист прав та конфіденційність пацієнта.
- Положення про торгівлю живими органами.

- Положення щодо доступність медичної допомоги.
- Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги.
- Резолюція ПАСЕ 1763 (2010) «Право на відмову від надання законної медичної допомоги з мотивів сумління».
- Рекомендація щодо охорони здоров'я працівників на місцях роботи N 97.
- Сіднейська декларація стосовно смерті.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Конституція України як основа законодавчого забезпечення медичної діяльності	5
2. Основні джерела міжнародних стандартів щодо прав людини в сфері охорони здоров'я	8
2.1. Організація Об'єднаних Націй	8
2.1.1. Загальна декларація прав людини	8
2.2. Міжнародні договори	10
2.2.1. Регіональні системи захисту прав людини	10
2.2.2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права	15
2.2.3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права	16
2.2.4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	18
2.2.5. Конвенція про права дитини	18
2.2.6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації	20
2.2.7. Конвенція про права інвалідів	20
2.3. Інші міжнародно-правові акти, які не є міжнародними договорами	25

Навчальне видання

ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

***Методичні матеріали
для здобувачів вищої освіти
за спеціальностями 221 «Стоматологія» та 222 «Медицина»
другого магістерського рівня вищої освіти
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»***

Упорядники   Дунаєв Олександр Віталійович
                    Капустник Володимир Валерійович
                    Кривенко Олександр Іванович
                    Леонт'єв Павло Олександрович

Відповідальний за випуск   О. В. Дунаєв

Редактор Є. В. Рубцова
Комп'ютерна верстка О. Ю. Лавриненко

Формат А5. Ум. друк. арк. 1,8. Зам. № 24-34460

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com, vid.redact@knmu.edu.ua**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.